

Danuta Okoń
Uniwersytet Szczeciński
ORCID: 0000-0003-1173-7043

UWAGI O KARIERACH SENATORÓW RZYMSKICH Z II-III WIEKU N.E. MARCUS DOMITIUS VALERIANUS – STUDIUM PRZYPADKU

Uwagi wstępne

Niniejszy artykuł jest kolejnym z cyklu poświęconego biografiom senatorów rzymskich z II-III wieku¹. Przedstawię w nim szczegółową analizę kariery Marcusa Domitiusa Valerianusa, którą znamy z 7 zachowanych inskrypcji². Senator ten działał w epoce Sewerów i początkach kryzysu III wieku. Wybrałam tę postać ze względu na uczestnictwo w kluczowych wydarzeniach epoki: kampanii partyjskiej Caracalli, proklamacji Elagabalusa i jego wojnie o władzę z cesarzem Macrinusem. Valerianus przeżył trudne lata panowania Elagabalusa, prosenackie rządy Alexandra Severusa i kolejne wojny domowe aż po czasy Gordianusa III. Będąc stronnikiem Sewerów, mógł spodziewać się ich stosownego wsparcia; cesarze obsadzając protegowanymi urzędy w administracji publicznej, tworzyli własne stronnictwa w senacie. Oznacza to, że powinien

¹ Wykaz moich prac Czytelnik znajdzie na stronie: <https://his.usz.edu.pl/prof-dr-hab-danuta-okon/>, natomiast PDF-y większości z nich na stronie: <https://szczecin.academia.edu/DanutaOko%C5%84>.

² Oprócz wskazania miejsca publikacji podaję (w nawiasach) miejsce odnalezienia inskrypcji: 1. SEG 14, 1957, 772 = AE 1957, 44 = SEG 16, 1959, 747 = SEG 20, 1964, 28 = SPQR 36 = IK Prusias ad Hypium, 45 (Prusa w Bithynii); 2. CIL III 14149³¹ (droga Petra – Gerasa); 3. AJA 10, 1906, s. 289-290 = AE 1907, 67 (Irbid w Arabii); 4. M. Sartre [w:] *Epigraphai. Miscellanea epigrafica in onore di Lidio Gasperini*, ed. G. Paci, Rome 2000, s. 971-990, s. 982-984, nr 8 = SEG 50, 2000, 1525 = AE 2000, 1538 (Phaina w Arabii); 5. IGR 3, 904 (Hierapolis Castabala w Cilicji). Kolejne dwie inskrypcje zostały mu przypisane (moim zdaniem słusznie) pomimo luk w nomenklaturze: 6. CIG 3, 4644 = IGR 3, 1323 = IGLS XIII 9057 (Bostra w Arabii); 7. J. Nollé, *Side in Altertum*, Bonn 1993, nr 66 (Side w Pamphylji). Wszystkie inskrypcje pochodzą z greckojęzycznej części Imperium. Najważniejszą jest pierwsza – znaleziona w Prusie. Została ona wystawiona ku czci Valerianusa przez M. Domitiusa Candidusa (w 238 lub 239 r.) i zawiera całą jego karierę. W oryginale: τὸν λαμπροτάτον Μάρκον Δομίτιον Ουάλεριανόν, χειλιάρχον πλατύσημον λεγεῶνος γ' Γ[αλ]λ[ικ]ῆς, ταμίαν, [...], [σ]τ[ρ]ατηγὸν τοῦ δή[μου] Ῥω[μαίων], πρεσβευτὴν Σεβ(αστοῦ) ἡγεμόνα λεγεῶνος ιβ' κεραυνοφόρου βεβέας {βεβαίας} εὐσταθοῦς, πρεσβ(ευτὴν) Σεβ(αστοῦ) ἡγεμόνα λεγεῶνος ζ' Κλαυδίας, πρεσβ(ευτὴν) Σεβ(αστοῦ) καὶ ἐπανορθωτὴν τῶν τῆς Παμφυλίας πόλεων, ἀνθύπατον Σικελίας, πρεσβ(ευτὴν) καὶ ἀντιστρατηγὸν Σεβ(αστοῦ) καὶ ἡγεμόνα Γαλατίας, πρεσβ(ευτὴν) καὶ ἀντιστρατηγὸν Σεβ(αστοῦ) καὶ ἡγεμόνα Κιλικίας, πρεσβ(ευτὴν) καὶ ἀντιστρατηγὸν Σεβ(αστοῦ) καὶ ἡγεμόνα Ἀραβίας, ὕπατον, Μ. Δομίτιος Κάνδιδο[ς] [τὸν τῆς πόλεω]ς καὶ αὐτοῦ [εὐ]εργετὴν. Pozostałe potwierdzają jedynie fragmenty kariery Valerianusa. Inskrypcje nr 2, 6: jego namiestnictwo w Arabii (πρεσβευτῆς καὶ ἀντιστρατηγὸς Σεβαστοῦ καὶ ἡγεμῶν Ἀραβίας), nr 3 i 4: konsulat (ὕπατος), nr 5: namiestnictwo Cilicji (πρεσβευτῆς καὶ ἀντιστρατηγὸς Σεβαστοῦ καὶ ἡγεμῶν Κιλικίας), nr 7: funkcję korektora miast Pamphylji (πρεσβευτῆς Σεβαστοῦ καὶ ἐπανορθωτῆς τῶν τῆς Παμφυλίας πόλεων).

uzyskać konsulat (prestizową godność o republikańskim rodowodzie) dość szybko, po 2-4 urzędach rangi pretorskiej (za rządów Alexandra Severusa). Fakt, że otrzymał go dopiero od Gordianusa III po 7 urzędach pretorskich³ skłania do zastanowienia czym było spowodowane to opóźnienie.

W artykule przedstawię stan badań nad osobą Valerianusa i własne analizy jego kariery. Zestawię znany nam z inskrypcji jego *cursus honorum* ze stworzonym przez mnie modelem kariery *tribuni laticlavi*⁴, ustalając ich podobieństwa i różnice. Wnioski z analiz uzupełnię informacjami dostarczonymi przez źródła historiograficzne, w efekcie proponując poprawiony *cursus honorum* Valerianusa (uzupełniony o jeden urząd) i skorygowaną datację początków jego służby publicznej. Odpowiem również na pytanie, dlaczego uzyskał awans konsularny dopiero po 7 urzędach rangi pretorskiej.

Stan badań

Postać Marcusa Domitiusa Valerianusa cieszyła się zainteresowaniem wielu badaczy. Wśród nich największy wkład w opracowanie jego *cursus honorum* mieli: K. Dietz⁵ i B. Rémy⁶, w związku z czym ich prace zaprezentuję dokładniej i poddam krytycznej ocenie⁷.

³ Analizując *cursus honorum* senatorów z epoki Pryncypatu, stworzyłam klasyfikację karier opartą na kryteriach pochodzenia społecznego i przebiegu etapu pretorskiego. Kariery podzieliłam na:

A. Senatorskie:

- skrócone (bez urzędów rangi pretorskiej),
- krótkie (jeden urząd rangi pretorskiej),
- standardowe (2-4 urzędy rangi pretorskiej),
- długie (5 i więcej urzędów rangi pretorskiej),

B. Mieszane (urzędy ekwickie i senatorskie),

C. Nietypowe (awans senatorski na poziomie konsularnym – *ornamenta consularia*, *adlectio inter consulares*). Kariery typu A były charakterystyczne dla osób zaczynających karierę w stanie senatorskim (w tym skrócone i krótkie dla patrycjuszów), typu B i C dla rozpoczynających *cursus honorum* w stanie ekwickim lub niższych. Na podstawie do tej pory istniejących analiz możemy przyjąć, że Valerianus mieści się w typie A, karier senatorskich długich. Liczba urzędów rangi pretorskiej w drodze do konsulatu zależała od wielu czynników, m.in.: protekcji, pochodzenia społecznego i terytorialnego. Więcej o typach karier patrz: D. Okoń, *Album senatorum*, vol. II, *Senators of the Severan Period (193-235 AD). A Prosopographic Study*, Szczecin 2018, r. IV-V.

⁴ Taki urząd (*χειλαρχος πλατύσημος*) figuruje w *cursus honorum* Valerianusa. Modele karier *tribuni militum* prezentuję w D. Okoń, *Tribunus militum. Kariery senatorskie rzymskich trybunów wojskowych w epoce Sewerów*, Szczecin 2024, s. 99-100 i przywołuję dalej w tym tekście.

⁵ K. Dietz, *Senatus contra principem. Untersuchungen zur senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximinus Thrax*, München 1980, nr 33, s. 143-146.

⁶ B. Rémy, *Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au Haut-Empire (31 av. J.-C. – 284 ap. J.-C.) (Pont-Bithynie, Galatie, Cappadoce, Lycie-Pamphylie et Cilicie)*, Istanbul-Paris 1989, s. 168-169, nr 130.

⁷ Z kronikarskiego obowiązku przedstawiam prace innych badaczy wspominających Valerianusa. P. Lambrechts, *La composition du Sénat romain de Septime-Sévère à Dioclétien* (193-284), Budapest 1937, nr 549; E. Groag, *Prosopographia Imperii Romani saec. I, II, III*, editio altera, t. III, Berlin 1943,

Pierwszy z nich – K. Dietz uznał Valerianusa za członka *gens Domitia* z Prusy, której przedstawiciele otrzymali obywatelstwo rzymskie od namiestnika Bithynii Gn. Domitiusa Ahenobarbusa ok. 40-35 r. p.n.e. Przyjął również, że był ojcem lub bratem M. Domitiusa Candidusa i krewnym T. Domitiusa Valerianusa (obaj stanu ekwickiego). Dietz zacytował 5 znanych mu inskrypcji⁸ wymieniających Valerianusa i przedstawił całą jego karierę z sugerowaną datacją jej etapów. Ma ona charakter wsteczny i opiera się na jedyńych czasowo zlokalizowanych funkcjach Valerianusa – legacji Arabii (238-40?) i pełnionym w jej trakcie konsulacie (238/239).

Rekonstrukcja K. Dietza:⁹

- tribunus militum legionis III Gallicae (in Syria Phoenice), ok. 216?
- quaestor, 221?
- [aedilis?], 223?
- praetor, 226?
- legatus Augusti legionis XII Fulminatae Certae Constantis (in Cappadocia), 227?-9?

PIR² D 168; G. Barbieri, *L'albo senatorio da Settimio Severo a Carino (193-285)*, Roma 1952, nr 1019; B.E. Thomasson, *Senatores procuratoresque Romani nonnulli, quorum cursus honorum munerumve post volumina Prosopographiae Imperii Romani edita aut innotuerunt aut melius noti sunt, quomodo rei publicae operam dederint*, Göteborg 1975, s. 36 *idem Laterculi praesidium*, vol. I, Arlöv 1984, kol. 4, 259, 292, 332-333; H. Halfmann, *Die Senatoren aus den kleinasiatischen Provinzen des römischen Reiches vom 1. bis 3. Jahrhundert (Asia, Pontus-Bithynia, Lycia-Pamphylia, Galatia, Cappadocia, Cilicia)*, [w:] *Epigrafia e ordine senatorio, Atti del Colloquio Internazionale AIEGL*, vol. II, Roma 1982, s. 638; P.M.M. Leunissen, *Konsuln und Konsulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander (180-235 n. Chr.)*, *Prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Elite im römischen Kaiserreich*, Amsterdam 1989, s. 269, 287, 305, 340, 342, 354; W. Eck, *Der Neue Pauly* 3, 760 [Domitius II 26], Stuttgart 1997; N. Hächler, *Kontinuität und Wandel des Senatorenstandes im Zeitalter der Soldatenkaiser, Prosopographische Untersuchungen zu Zusammensetzung, Funktion und Bedeutung des amplissimus ordo zwischen 235-284 n. Chr.*, Leiden 2019, s. 99, s. 402-404. Wartość ich ustaleń jest różna, niektórzy badacze nie mieli dostępu do wszystkich siedmiu znanych nam inskrypcji, niektórzy traktowali temat jako element poboczny bardziej ogólnych rozważań o stanie senatorskim. Spośród starszej literatury (Lambrechts, Groag, Barbieri) Groag i Barbieri wyliczyli trzy funkcje Valerianusa: legata Cylicji, legata Arabii i konsula dodatkowego, z czego datowana jest jedynie Arabia (na lata 238-239), Lambrechts natomiast tylko dwie pierwsze, datując jedynie Arabię na 239 r. Z nowszej literatury (Thomasson, Halfmann, Leunissen, Eck, Hächler) Thomasson zaprezentował (w pracy z 1975) całą karierę, jednak datował tylko namiestnictwo Arabii, natomiast w późniejszej (1984 r.) datuje wszystkie namiestnictwa prowincji i konsulat. Halfmann podaje namiestnictwa Galacji, Cylicji, Arabii i konsulat, datuje Arabię i konsulat dodatkowy. Leunissen i Eck wymieniają dokładnie etapy kariery Valerianusa, ale jedynie po preturze, przy czym Eck datuje jedynie legację Arabii (238/239), a Leunissen wszystkie funkcje pretorskie (według datacji Dietza). N. Hächler wymienił całe *cursus* Valerianusa, ale datował tylko namiestnictwa w Galacji, Cylicji, Arabii oraz konsulat (według datacji Dietza).

⁸ Są to: 1. SEG 20, 1964, 28 = SPQR 36 (= SEG 14, 1957, 772 = AE 1957, 44 = SEG 16, 1959, 747); 2. IGR 3, 904; 3. CIL III 14149³¹; 4. AE 1907, 67; 5. CIG 4644 = IGR 3, 1323 (= IGLS XIII 9057) [uzupełnienia w nawiasach: autorka]. Współcześnie znamy jeszcze dwie inskrypcje (M. Sartre, *op. cit.*, s. 982-984, nr 8 = SEG 50, 2000, 1525 = AE 2000, 1538; J. Nollé, *op. cit.*), choć trzeba przyznać, że w niczym nie zmieniają *cursus* Valerianusa, poświadczając urzędy już nam znane (*corrector civitatum Pamphyliae, consul*).

⁹ K. Dietz, *op. cit.*, s. 145.

- legatus Augusti legionis VI¹⁰ Claudiae (in Moesia sup.), 229?-31?
- legatus Augusti ad corrigendum statum civitatum Pamphyliae, 231?-3?
- proconsul (provinciae) Siciliae, 233?/4?
- legatus Augusti pro praetore praeses Galatae, 234?-6?
- legatus Augusti pro praetore et praeses Ciliciae, 236?-8?
- legatus Augusti pro praetore et praeses Arabiae, środek/koniec 238-40?
- consul (suffectus in absentia), 238/9.

W mojej ocenie lokalizacja terytorialna (*origo*) Valerianusa jest prawidłowa, a rekonstrukcja jego *cursus honorum* zgodna z treścią inskrypcji, choć tytułatura nie została wiernie oddana¹¹. Widzę ponadto kilka kwestii wzbudzających wątpliwości:

1. Brak wskazania początkowego *ordo* Domitiusa Valerianusa, a nawet daty jego urodzenia. Nieobecność senatorskiego rodu *Domitii* w Prusie, związku Valerianusa z ekwitami z Prusy i zadatowanie magistratur pozwalają stwierdzić, że był on *homo novus*, urodzonym w stanie ekwickim około 196 roku (co wynika bezpośrednio z ustaleń Dietza)¹².
2. Błędne założenie, że Valerianus był ojcem lub bratem M. Domitiusa Candidusa. Nie można przyjąć takiej hipotezy, gdyż w napisie, który Candidus dedykował Valerianusowi (238 r. lub 239 r.)¹³ tylko Valerianus jest tytułowany *clarissimus vir*. Gdyby Candidus był synem Valerianusa przysługiwałby mu także tytuł *clarissimus vir* lub *clarissimus iuuenis* (w zależności od wieku). W napisie zabrakło też odniesienia do wzajemnych związków Valerianusa i Candidusa, czyli określenia adresata np. słowami „pater optimus”. Wiemy z innej inskrypcji z Prusy¹⁴, że Candidus był lokalnym urzędnikiem, niewątpliwie ekwickiego stanu. Według mnie mógł być bratem stryjecznym Valerianusa (lub dalszym krewnym), który pozostał w stanie ekwickim. Wykluczam bliższe związki krwi (brat), gdyż w inskrypcji brakuje formuły dedykacyjnej „fratri optimo” lub podobnej.
3. Brak wskazania, jaką funkcję Valerianus sprawował przed trybunatem wojskowym. Standardowo *tribuni militum* (tak *laticlavii*, jak i *angusticlavii*) pełnili wcześniej jakiś urząd publiczny. W wypadku Valerianusa (*tribunus laticlavius*)¹⁵ nie był to

¹⁰ W Moesii superior stacjonował w tym czasie legion VII Claudia. Uznaję to za błąd autora. Podobny błąd znajduje się u P.M.M. Leunissen, *op. cit.*, s. 340.

¹¹ Dotyczy to takich urzędów jak: *tribunus militum*, *praetor*, *legatus legionis*. Oryginał – patrz przypis 2.

¹² Jeżeli datujemy kwesturę na 221 r., to Valerianus musiał urodzić się w 196 lub nieco wcześniej.

¹³ SEG 14, 1957, 772 = AE 1957, 44 = SEG 16, 1959, 747 = SEG 20, 1964, 28 = SPQR 36 = IK Prusias ad Hypium.

¹⁴ AE 1954, 227.

¹⁵ U K. Dietza, *op. cit.*, s. 143-146 Valerianus jest ogólnie określany jako „tribunus militum”, choć inskrypcja z Prusy wyraźnie zaznacza, że był „*ἡγετάρχων πλατύσημον*”, czyli *tribunus laticlavius*.

vigintivirat, który jako urząd prestiżowy na pewno znalazłby się w inskrypcji honoryfikacyjnej.

4. Datacja trybunatu wojskowego w legionie III Gallica na 216 r. (20 r.ż.). Jak wiadomo trybunat można było sprawować od 18 do 24 r.ż., nie wiadomo więc dlaczego autor wskazał ten konkretny rok. Moja propozycja jest inna (patrz dalej).
5. Brak przerw pomiędzy poszczególnymi legacjami pretorskimi. Z reguły były one niezbędne z powodów technicznych: nominacja na nowy urząd, zdanie poprzedniego, podróż do nowej prowincji. Wnioskuje, że autor przyjął założenie, iż pierwszy lub ostatni rok sprawowania urzędu był w rzeczywistości poświęcony na czynności tranzycyjne.
6. Trudno zakładać, że Valerianus otrzymywał urzędy jeden po drugim, bez konieczności oczekiwania na nie. Jeżeli tak było, to musimy przyjąć, że miał duże poparcie cesarskie, lecz K. Dietz nie tłumaczy, czym miałyby zostać spowodowane i kto był jego patronem.

Wydana 9 lat po monografii K. Dietza praca B. Rémy'ego potwierdziła dotychczasowe ustalenia badawcze i przyniosła kilka ważnych spostrzeżeń. Autor przytoczył te same co Dietz inskrypcje Valerianusa¹⁶ i podał całą jego karierę (taką samą jak u poprzednika). Zadatował tylko: legacje legionów (obie ok. 223 r.), namiestnictwa Galatii (230-232), Cilicii (koniec rządów Alexandra Severusa lub panowanie Maximinusa Thraxa), Arabii (238-240 r.) i konsulat (238 lub 239 r.).

Co ważne, Rémy zwrócił uwagę na fakt pełnienia przez Valerianusa 7 funkcji pretorskich i brak w *cursus* vigintiviratu, uznając, że są to dowody na jego przynależność do grupy *homines novi*. Założył także (podobnie jak przedtem Halfmann)¹⁷, że mógł być synem T. Domitiusa Valerianusa z Prusy. Hipoteza ta jest błędna, gdyż napis, który T. Domitius Valerianus wystawił ku czci Septimiusa Severusa w 210/211 roku¹⁸ nie zawiera wzmianki o synu, czyli M. Domitiusie Valerianusie, który miał wówczas ok. 14-15 lat (według koncepcji Dietza)¹⁹ lub 18-19 (w myśl koncepcji B. Rémy'ego)²⁰. W tego typu inskrypcjach dedykanci występowali wraz z rodziną, a szczególnie z synami²¹.

¹⁶ Listę inskrypcji podaje za B. Rémy, *op. cit.*, s. 168-169, nr 130: 1. W. Ameling, *Die Inschriften von Prusias ad Hypium*, Bonn 1985, s. 111-114, nr 45 (= SEG 14, 1957, 772 = AE 1957, 44 = SEG 16, 1959, 747 = SEG 20, 1964, 28); 2. IGR 3, 904; 3. CIL III 14149³¹; 4. AE 1907, 67; 5. IGLS XIII 9057 (= CIG 4644 = IGR 3, 1323) [uzupełnienia w nawiasach: autorka]. Zarówno Dietz, jak i Rémy korzystali z tych samych inskrypcji, jednak niekiedy z różnych ich wydań, co powoduje zamieszanie przy próbie cytowania, skutkujące koniecznością konkordancji.

¹⁷ H. Halfmann, *op. cit.*, s. 638.

¹⁸ BCH 24, 1900, s. 426, nr 141.

¹⁹ Patrz przypis 12.

²⁰ Patrz przypis 22.

²¹ Tytułowani w zależności od wieku: *clarissimus puer*, *clarissimus iuuenis*, *clarissimus vir*.

Zgadzam się z argumentem o 7 urzędach rangi pretorskiej, jako wskaźniku pochodzenia z grupy *homines novi*. Jest to ważne w kontekście faktu, że znaną z inskrypcji karierę zaczynał jako *tribunus militum laticlavius*, czyli członek *ordo senatorius*. Nie analizując etapu pretorskiego, można by dojść do mylnego wniosku, że pochodził z *gens senatoria*.

Słabym punktem biogramu autorstwa Rémy'ego jest brak propozycji datacji pozostałych funkcji Valerianusa, chociaż znana już była rekonstrukcja Dietza, do której można było się odwołać²².

Podsumowując stan badań, należy stwierdzić, że współcześnie znamy pochodzenie terytorialne (*origo* – Bithynia) i społeczne (*ordo* – awansowany ekwita) Valerianusa. Pomimo pracy wielu badaczy nadal brak nam danych o całości jego kariery i datacji wszystkich pełnionych funkcji; brak nam także informacji o powodach awansu do stanu senatorskiego. Nie wiemy, kto był jego patronem i dlaczego uzyskał konsulatus dodatkowy dopiero po 7 urzędach rangi pretorskiej. Aby wyjaśnić te kwestie niezbędne jest porównanie modelu kariery *tribuni laticlavii* z uzupełnionym *cursus* Valerianusa, umiejscowienie w czasie pełnionych urzędów, i co ważne ustalenie koincydencji czasowych z najważniejszymi wydarzeniami epoki.

Model kariery *tribunus laticlavius* i *cursus honorum* Valerianusa – zestawienie

W *cursus honorum* Valerianusa na pierwszym miejscu figuruje *tribunatus laticlavius*. Dla *tribuni laticlavii* model kariery wygląda następująco²³: *vigintivir*, *tribunus laticlavius*, *quaestor*, *tribunus plebis/aedilis* (*plebis* lub *curialis*), *praetor* (z opcją *candidatus Augusti* lub *adlectio* w wypadku magistratur), *curator/legatus legionis/proconsul provinciae/legatus Augusti pro praetore provinciae*, *consul suffectus* (lub *ordinarius*), *curator/legatus Augusti pro praetore provinciae/proconsul provinciae*, *consul iterum – ordinarius* (po pierwszym *suffectus*), *praefectus Urbi*.

²² B. Rémy, *op. cit.* założył, że Valerianus legatem legionu został około 223 r. Musiał być już wtedy po preturze sprawowanej w 30 roku życia. Przyjmując to założenie możemy w następujący sposób uzupełnić rozważania Rémy'ego: urodzony w 192 r., trybun wojskowy w 211/212, kwestor w 217, edyl/trybun plebejski w 219, pretor w 222, legat legionu XII w 223-225, legat legionu VII w 225-227, korektor miast Pamphylia 228, prokonsul Sycylii 229.

²³ Patrz: D. Okoń, *Tribunus militum...*, s. 99-100. Dla *angusticlavii* model wygląda inaczej: etap ekwicki – *tres/quattuor militiae*: *praefectus cohortis* – *tribunus angusticlavii* – *praefectus alae* – *praefectus alae milliariae*, *procurator*, *adlectio in clarissimum ordinem* lub nadanie *latus clavus*; etap senatorski – *quaestor*, *tribunus plebis/aedilis plebis*, *praetor* (z opcją *adlectio* w wypadku magistratur), *curator/legatus legionis/legatus Augusti pro praetore provinciae*, *consul suffectus*, *curator/legatus Augusti pro praetore provinciae/proconsul provinciae*.

Ten model zestawiam z *cursus* Valerianusa znanym mi z siedmiu inskrypcji. Kluczową jest inskrypcja z Prusy wystawiona przez M. Domitiusa Candidusa (brat stryjeczny lub dalszy kuzyn)²⁴, która zawiera niemal pełny *cursus* Valerianusa. Pozostałe pochodzą z prowincji, w których pełnił funkcję namiestnika (Pamphylia, Cilicia, Arabia) i potwierdzają jego urzędowanie.

Cursus honorum Valerianusa przedstawia się następująco²⁵:

tribunus laticlavius legionis III Gallicae, quaestor, [...], praetor populi Romani, legatus Augusti legionis XII fulminatae certae constantis, legatus Augusti legionis VII Claudiae, legatus Augusti ad corrigendum statum civitatum Pamphyliae, proconsul Siciliae, legatus Augusti pro praetore et praeses Galatiae, legatus Augusti pro praetore et praeses Ciliciae, legatus Augusti pro praetore et praeses Arabiae, consul.

Należy zauważyć, że wszystkie znane nam urzędy Valerianusa były urzędami senatorskimi.

Porównując tę karierę z zaprezentowanym modelem, zauważamy, że brak w niej *vigintiviratu*, co jest zaskakujące u osoby, która była *tribunus laticlavius*²⁶. W tej sytuacji należy zakładać, że wcześniej Valerianus pełnił inny urząd, lecz niesenatorski. Brak kolejnego urzędu: trybunatu plebejskiego/ edylatu wynika z uszkodzenia inskrypcji, lecz wyraźnie jest widoczne, że w tym miejscu był wpisany jakiś urząd²⁷. Na etapie magistratur brakuje *commendatio* (polecenie na urząd) lub *adlectio* (wpisanie pomiędzy byłych urzędników lub do stanu senatorskiego), co oznacza, że Valerianus nie miał specjalnego wsparcia cesarza, ale też nie miał opóźnień czasowych w karierze, które wymuszałyby *adlectio*.

Po preturze Valerianus nie pełnił żadnej kuratury, był natomiast dowódcą dwóch legionów, co w połączeniu z trybunatem wojskowym pozwala go uznać za *vir militaris*. Inskrypcje nie wspominają *dona militaria*, jednak w przypadku młodych oficerów były one przyznawane rzadko, a dowództwa obu legionów przypadły akurat na okres pokoju za rządów Alexandra Severusa. Oprócz tego Valerianus był namiestnikiem 5 prowincji.

²⁴ Wykluczam opcję brata, gdyż napis nie zawierał formułki „*fratri optimo*” lub podobnej.

²⁵ Używam w tekście łacińskich nazw urzędów dla łatwiejszego porównania z modelem kariery umieszczonym powyżej.

²⁶ Spośród 67 trybunów *laticlavi* z epoki Sewerów o znanej nam karierze 55 (ok. 82%) ma poświadczony urząd *vigintivira*: 27 – *X viri stlitibus iudicandis*, 12 – *III viri viarum curandarum*, 7 – *III viri monetales*, 7 – *III viri capitales* i dwóch o *vigintiviracie* nieokreślonym (laskuny w inskrypcjach) – wyliczenia na podstawie prac D. Okoń: *Album senatorum*, vol. I, *Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193-235 AD)*, Szczecin 2017; *Tribunus militum...* Nie ma więc racji R. Duncan-Jones, *Power and Privilege in Roman Society*, Cambridge 2016, s. 21 stwierdzając, że „Among *vigintiviri* the *viocuri*, although neither aristocratic nor very numerous, received military posts more often than most others”. Jedynie w 12 wypadkach (ok. 18%) inskrypcje nie zawierały *vigintiviratu* (7 *homines novi* i 5 przedstawicieli starych *gentes*). Nie ma racji także Rémy, twierdząc, iż brak *vigintiviratu* cechował *cursus homines novi* (patrz tekst powyżej).

²⁷ L. Robert, „Bulletin Epigraphique” 1965, nr 394 za H.-G. Pflaumem podaje, że tym urzędem był edylat. Więcej patrz przypis 43.

cji (4 cesarskie, jedna senacka). Cztery prowincje nie posiadały obsady legionowej, w ostatniej natomiast (Arabia) stacjonował garnizon wojskowy²⁸. Taka kolejność była w owym czasie standardem. Legacja prowincji z obsadą legionową wymagała dużego doświadczenia, które uzyskiwano poprzez pełnienie dowództw wojskowych i namiestnictw mniej ważnych prowincji (bez obsady legionowej). W prowincji garnizonowej Valerianus otrzymał konsulat *in absentia*, co było wówczas stosowaną praktyką²⁹. Brakuje w *cursus* urzędów pokonsularnych, co mogło wynikać z różnych powodów (śmierć, rezygnacja z kariery pokonsularnej, braki naszej wiedzy).

Interpretacja kariery Valerianusa

Initium

Valerianus urodził się ok. 196 r., co można wyliczyć, opierając się na datach jego legacji Arabii i konsulatu. Inskrypcja honoryfikująca Valerianusa została wystawiona w Prusie przez M. Domitiusa Candidusa w 238 lub 239 roku. Nieco wcześniej (210/211 r.) znajdujemy w tym regionie ekwitę T. Domitiusa Valerianusa³⁰. W Prusie poświęczeni zostali inni *Domitii* np.: P. Domitius Iulianus – protos archon, T. Domitius Pius Iulianus – archiereus i protos archon, P. Domitius Paulianus Falco – protos archon, P. Domitius Proclus – protos archon, hiererus, agonotheta³¹. Wszystkich można uznać za członków elity miasta i regionu.

W *album senatorum* epoki Sewerów znajduje się 10 senatorów noszących *gentilicum* Domitius (nie licząc Valerianusa)³². Żaden jednak nie pochodził z Prusy³³ (a nawet

²⁸ Warto nadmienić, że w *cursus honorum viri militares* często odnajdujemy zarząd tego typu prowincji.

²⁹ Na przykład w prowincji Numidia często odnajdujemy podobne przypadki. O statusie namiestników Numidii patrz: D. Okoń, *Military Tribune in The Careers of Roman Senators of the Severan Period*. Part 4. *Governorships of Praetorian and Consular Provinces*, Eos 2023, s. 182-183.

³⁰ E. Laflı, *Eskiçağ'da Bizans Dönemi'nde Gerede İlçesi Arkeolojisi ve Tarihi: Bilinen Yazıtlı Sikkelerin İşığında Krateia-Flaviopolis Üzerine Bir Değerlendirme/ Archaeology and history of Gerede in Antiquity and Byzantine period: an assesment on Crateia-Flaviopolis through formerly published inscriptions and coins*, „Arkeolojive Sanat” 2020, 164, s. 117-146, lokuje jego inskrypcję w Krateia-Flaviopolis (obecnie Gerede) i sugeruje pochodzenie T. Domitiusa Valerianusa z tej miejscowości.

³¹ Szczegółowo na ten temat patrz: M. Adak, *Zwei neue Archontenlisten aus Prusias ad Hypium*, „Chiron” 37, 2007, s. 1-10.

³² D. Okoń, *Album senatorum*, vol. I, *Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193-235 AD)*, Szczecin 2017. Ser. Calpurnius Domitius Dexter (nr 225), (Domitius?) (nr 399), Domitius An [...] (nr 400), C. Domitius Antigonus (nr 401), C. Domitius Dexter (nr 402), Domitius Florus (nr 403), L. Domitius Gallicanus Papinianus (nr 404), (M. Aurelius?) L. Domitius Honoratus (nr 405), Domitius Leo Procillianus (nr 406), M. Ulpius Domitius Aristaeus Arabianus (nr 1031), przy czym w wypadku: Ser. Calpurnius Domitius Dexter i M. Ulpius Domitius Aristaeus Arabianus, *nomen* Domitius było drugim *gentilicum*.

³³ Z Prusy pochodził senator Cl(audius) Piso, legat legionu w Pannonii w 207 r., w żadnym względzie nie powiązany z Valerianusem.

z Bithynii), żaden też nie miał w rodzinie kogoś o przydomku Valerianus. Znajdujemy *gentilicium* Domitius w tytulaturze M. Ulpiusa Domitiusa Aristaeus Arabiana³⁴ z Amastris w prowincji Pontus-Bithynia, lecz w części pontyjskiej. Ponieważ wszyscy krewni tego senatora nosili *nomina* Ulpius Arabianaus, to zakładam, że Domitius było *gentilicium* po matce (pochodzącej prawdopodobnie z rodu senatora M. Domitiusa Euphemusa)³⁵. W efekcie związku krwi Valerianusa z *Ulpia Arabiana* nie znajdują potwierdzenia.

Wnioskiem oczywistym jest pochodzenie Valerianusa z ekwickiego rodu *Domitii* z Prusy, elity miasta i regionu. Można przyjąć, że T. Domitius Valerianus był jego stryjem lub dalszym krewnym (nie ojcem), a M. Domitius Candidus jego bratem stryjecznym lub dalszym kuzynem.³⁶ Nie wykluczam, że T. Domitius Valerianus był ojcem M. Domitiusa Candidusa, który nie występuje w napisie z 210/211 roku, gdyż urodził się po jego wystawieniu. Pokrewieństwa z innymi, wspomnianymi *Domitii* z Prusy są niemożliwe do ustalenia.

Etap przed kwesturą

Znaną nam karierę publiczną rozpoczął jako *tribunus laticlavius* w legionie III Gallica, w wieku 21-22 lat (217?-218?). Podkreślenie w inskrypcji faktu, że był trybunem stanu senatorskiego wynika niewątpliwie z jego ekwickiego pochodzenia. Wiadomo z modeli, że trybunat wojskowy był drugim urzędem w *cursus* po *vigintiviracie* (*laticlavii*) lub prefekturze kohorty (*angusticlavii*). Valerianus na pewno nie pełnił *vigintiviratu*, gdyż składał się on z prestiżowych kolegiów, o których nie zapominano w inskrypcjach. W związku z tym można przyjąć, że sprawował jakiś inny urząd (zakładam, że ekwicki), który doprowadził go do awansu. Zapewne była to pierwsza *militia* pełniona w wieku 19-20 lat (*praefectus cohortis* ok. 215-216 r.)³⁷, po której, za nieznaną nam zasługę, został w legionie, ale już jako *laticlavius*³⁸. Brak wzmianki o prefekturze kohorty jest naturalny, *homines novi* często bowiem ukrywali skromne początki kariery – np. *tribuni angusticlavii* zawsze są nazywani w inskrypcjach po prostu *tribuni militum*, podobnie jak część *laticlavii*³⁹. Początki służby Valerianusa przypadły na rządy cesarzy

³⁴ PIR² D 134.

³⁵ PIR² D 146.

³⁶ Patrz powyżej, komentarze do prac Rémy'ego i Dietza.

³⁷ Był to urząd najczęściej pełniony przed trybunatem wojskowym przez awansowanych ekwitorów. Rzadziej spotykane były prefektury innych jednostek (np. prefektura wigilów) lub prokuratury.

³⁸ Warty rozważenia jest inny scenariusz, w którym Valerianus po urzędzie *praefectus cohortis* otrzymał *tribunatus angusticlavius*, a w dalszej kolejności *adlectio in amplissimum ordinem* i *tribunatus laticlavius*. Jednak analizy karier innych trybunów wojskowych nie wskazują ani jednego takiego przypadku.

³⁹ Przedstawiciele starych *gentes* senatorskich często występowali w inskrypcjach po prostu jako *tribuni militum*, gdyż nie musieli podkreślać swojej wysokiej pozycji społecznej. Dla awansowanego ekwity podkreślenie, że był *tribunus laticlavius* miało znaczenie prestiżowe.

Caracalli (211-217) i Macrinusa (217-218), czyli wyprawy partyjskiej i wojny domowej. W wyprawie partyjskiej brał udział legion III Gallica (lub jego *vexillationes*). Zapewne Valerianus odznaczył się w trakcie walk i z prefekta kohorty awansował na trybuna senatorskiego. Caracalla znany był z przyznawania licznych awansów żołnierskich, stąd założenie, że nadał *latus clavus* zdolnemu prefektowi jest jak najbardziej uzasadnione⁴⁰. Legion III Gallica, którego był trybunem (stacjonujący w Raphaeie w Syrii), jako pierwszy zbuntował się przeciwko Macrinusowi i poparł pretensje do władzy Variusa Avitusa Bassianusa zw. Elagabalusem (218-222). W trakcie wojny domowej (o czym wspomina wyraźnie Herodianos) Iulia Maesa zjednywała żołnierzy pieniędzmi⁴¹, w czym bez wątplenia pośredniczyli oficerowie. Jest więc wysoce prawdopodobne, że Maesa poznała osobiście Valerianusa. Trzeba też pamiętać, że Maesa z rodziną i współpracownikami (Comazon, Gannys) przebywała w obozie legionu III – byłaby to kolejna możliwość osobistego kontaktu młodego oficera z rodziną cesarską i uznania go za stronnika dynastii. W tej sytuacji zyskał bardzo wpływowych patronów (Iulia Maesa, Comazon) i mógł spodziewać się awansów⁴².

Od kwestury do pretury

Valerianus za rządów Elagabalusa w przepisowym wieku (25 lat) objął kwesturę (221 r.). Następnie za panowania Alexandra Severusa otrzymał kolejne magistratury: trybunat/edylat (223) i preturę (226). Awanse następowały bez żadnych opóźnień, co nie było standardem u *homines novi*, którzy często musieli czekać na swoją kolej i ostatecznie bywali *adlecti* pomiędzy byłych urzędników, bez rzeczywistego pełnienia urzędu. Luka w jego inskrypcji z Prusy nie pozwala stwierdzić, czy był edylem, czy trybunem plebejskim, choć większość badaczy za H.-G. Pflaumem, twierdzi, że edylem⁴³. Zakładam, że

⁴⁰ Żadne źródła nie potwierdzają bliskich związków Valerianusa z namiestnikami rodzinnej prowincji (M. Claudius Demetrius, Ti. Claudius Callippianus Italicus, Aelius Antipater, C. Sallius Aristaenetus, Caecilius Aristo) i z senatorami pochodzącymi z Bithynii (L. Cl(audius) Cassius Dio, Cl(audius) Piso, L. Ulpius Antoninus, M. Ulpius Arabianus, M. Ulpius Domitius Aristaeus Arabianus), nie można więc zakładać, że im zawdzięczał awans do stanu senatorskiego.

⁴¹ Herodianos 5, 3, 11; 5, 4, 1.

⁴² Patronami nie mogli być kolejni namiestnicy prowincji Syria Phoenicae (gdzie stacjonował legion III Gallica) Marius Secundus i [...]s Verus, gdyż pierwszy był nominatem Macrinusa i zginął w 218 r., drugi natomiast zbuntował się przeciwko Elagabalusowi i zginął w 219 r. Kariera Valerianusa przekonuje o posiadaniu przez niego wpływowych patronów. Gdyby miał jakikolwiek związek z wymienionymi senatorami nie uzyskałby magistratur.

⁴³ Pierwszy wydawca inskrypcji honoryfikacyjnej z Prusy Lütfi Tuğrul („Bulletin Epigraphique” 1963, nr 263) odczytał w luce ταύριαν [...] [σ]τ[ρ]ατηγός[υ] του δή[μ]ου Ρω[μαίων] słowo: [ἀποδεδειγμένον]. *Cursus* Valerianusa wyglądałby na tym etapie następująco: quaestor designatus, praetor, co było możliwe tylko w wypadku patrycjusza [uwaga autorki]. H.-G. Pflaum uzupełnił lukę słowem [ἀγορανόμω], czyli edyl. Informację tę przekazał L. Robertowi, który ją opublikował w „Bulletin Epigraphique” 1965, nr 394. Od tego czasu większość badaczy (np. B. Rémy i K. Dietz) uznaje, że po kwesturze Valerianus

wszystkie wymienione magistratury otrzymał za życia Iulii Maesy i Comazona (przed 227 r.). Co ciekawe do żadnej z tych funkcji nie startował jako *candidatus Augusti*. Możliwe, że miejsca *candidati* cesarze rezerwowali dla potomków rodów senatorskich, które chcieli sobie zjednać.

Po preturze

Po uzyskaniu pretury Valerianus powinien standardowo sprawować 2-4 urzędy rangi pretorskiej i otrzymać konsulat, tak jak było to w wypadku innych *tribuni laticlavii*, rozpoczynających karierę w stanie senatorskim. Trzeba jednak pamiętać, że w rzeczywistości zaczynał w stanie ekwickim (kariera mieszana – typ B), jako prefekt kohorty i model kariery senatorskiej (typ A) go nie dotyczył⁴⁴. Mógłby go realizować tylko w przypadku silnego wsparcia cesarskiego. Jednak za panowania Alexandra Severusa (222-235) Valerianus sprawował pięć urzędów rangi pretorskiej, w tym dwa dowództwa legionów i namiestnictwa trzech prowincji (Pamphylia, Sicilia, Galatia)⁴⁵ i konsulatu nie uzyskał. Trudno nie dostrzec, że wydłużanie kariery Valerianusa zbiegło się ze zniknięciem z życia politycznego jego patronów (Maesy i Comazona). Należy też podkreślić, że Alexander Severus prowadził politykę prosenacką i nie wspierał zasłużonych dowódców, w takim stopniu jak Severus i Caracalla. Następne dwa namiestnictwa (Cilicia, Arabia) Valerianus pełnił po śmierci Alexandra Severusa w okresie kolejnych wojen domowych. Krótkotrwali władcy tego okresu wykorzystali Valerianusa do stabilizacji prowincji, jako sprawdzonego administratora i doświadczonego *vir militaris*. Za zasługi został konsulem (dodatkowym) dopiero po ugruntowaniu władzy Gordianusa III w 238 lub 239 r. Dla *homo novus* było to osiągnięcie – jedynie 1/4 senatorów uzyskiwała ten zaszczyt. Aktywność polityczna Valerianusa po konsulacie jest nam nieznana.

***Cursus honorum* Valerianusa – moja propozycja**

Proponuję następujący schemat kariery Valerianusa:

- (praefectus cohortis?) (215?-216?)
- tribunus laticlavius legionis III Gallicae (217?-218?)
- quaestor (221?)
- [tribunus plebis?/ aedilis?] (223?)
- praetor populi Romani (226?)

---

został edylem. Pomimo starań nie znalazłam potwierdzenia dla hipotezy Pflauma; w mojej ocenie również dobrze mógł być trybunem plebejskim.

⁴⁴ Klasyfikację karier podałam w przypisie 3.

⁴⁵ Żadnego urzędu nie sprawował w rodzinnym regionie, a będąc legatem legionu nie wrócił też do prowincji, w której służył jako *tribunus militum*, co wpisywało się w standardy obsady urzędów senatorskich.

- legatus Augusti legionis XII fulminatae certae constantis (227?-229?)
- legatus Augusti legionis VII Claudiae (229?-231?)
- legatus Augusti ad corrigendum statum civitatum Pamphyliae (231?-233?)
- proconsul Siciliae (233?/234?)
- legatus Augusti pro praetore et praeses Galatiae (234?-236?)
- legatus Augusti pro praetore et praeses Ciliciae (236?-238?)
- legatus Augusti pro praetore et praeses Arabiae (238-240?)
- consul (suffectus in absentia) (238 lub 239).

Chronologia kariery Valerianusa opiera się (jak u poprzedników) na datach legacji Arabii i konsulatu. Przyjęłam założenie, że konieczny był też niezbędny odstęp na czynności tranzycyjne, stąd powyższe daty zapisane zostały w większości ze znakami zapytania. *Novum* (wobec dotychczasowych ustaleń) jest wprowadzenie do *cursus* urzędu *praefectus cohortis* i zmiana datacji trybunatu wojskowego. Wynika to z zastosowania modeli karier *tribuni militum* (*laticlavii* i *angusticlavii*) i ustalenia koincydencji czasowej urzędów Valerianusa z wydarzeniami epoki.

Kariera Valerianusa, którą wstępnie zaliczyłam do typu A (senatorska długa) po analizie musi być zakwalifikowana do typu B (mieszana, ekwicko-senatorska). W tym kontekście jej długość na etapie pretorskim nie jest zaskakująca.

Inskrypcja honorująca Valerianusa w Prusie, będąca bazą do powyższych analiz, klamruje według mnie całą jego senatorską karierę – od awansu do stanu senatorskiego (urząd trybuna *laticlavius*), aż po uzyskanie konsulatu. Pominięcie ekwickiego urzędu *praefecus cohortis* w *cursus honorum* jest w tej sytuacji całkowicie zrozumiałe.

Bibliografia

- Adak M., *Zwei neue Archontenlisten aus Prusias ad Hypium*, „Chiron” 2007, 37, s. 1-10.
- Ameling W., *Die Inschriften von Prusias ad Hypium*, Bonn 1985.
- Barbieri G., *L'albo senatorio da Settimio Severo a Carino (193-285)*, Roma 1952.
- Dietz K., *Senatus contra principem. Untersuchungen zur senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximinus Thrax*, München 1980.
- Duncan-Jones R., *Power and Privilege in Roman Society*, Cambridge 2016.
- Eck W., *Der Neue Pauly* 3, 760 [Domitius II 26], Stuttgart 1997.
- Groag E., *Prosopographia Imperii Romani saec. I, II, III*, editio altera, t. 3, Berlin 1943.
- Hächler N., *Kontinuität und Wandel des Senatorenstandes im Zeitalter der Soldatenkaiser, Prosopographische Untersuchungen zu Zusammensetzung, Funktion und Bedeutung des amplissimus ordo zwischen 235-284 n. Chr.*, Leiden 2019.
- Halfmann H., *Die Senatoren aus den kleinasiatischen Provinzen des römischen Reiches vom 1. bis 3. Jahrhundert (Asia, Pontus-Bithynia, Lycia-Pamphylia, Galatia, Cappadocia, Cilicia)*, [w:] *Epigrafia e ordine senatorio, Atti del Colloquio Internazionale AIEGL*, Vol. 2, Roma 1982.

- Lafli E., *Eskiçağ'da Bizans Dönemi'nde Gerede İlçesi Arkeolojisi Tarihi: Bilinen Yazıtve Sikkelerin Işığında Kratea-Flaviopolis Üzerine Bir Değerlendirme/ Archaeology and history of Gerede in Antiquity and Byzantine period: an assesment on Cratea-Flaviopolis through formerly published inscriptions and coins*, Arkeolojive Sanat 2020, 164, s. 117-146.
- Lambrechts P., *La composition du Sénat romain de Septime-Sévere a Dioclétien (193-284)*, Budapest 1937.
- Leunissen P.M.M., *Konsuln und Konsulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander (180-235 n. Chr.)*. *Prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Elite im römischen Kaiserreich*, Amsterdam 1989.
- Nollé J., *Side in Altermum*, Bonn 1993.
- Okoń D., *Album senatorum*, vol. I, *Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193-235 AD)*, Szczecin 2017.
- Okoń D., *Album senatorum*, Vol. 2, *Senators of the Severan Period (193-235 AD)*. *A Prosopographic Study*, Szczecin 2018.
- Okoń D., *Military Tribunate in The Careers of Roman Senators of the Severan Period*. Part 4. *Governorships of Praetorian and Consular Provinces*, *Eos* 2023, s. 163-192.
- Okoń D., *Tribunus militum. Kariery senatorskie rzymskich trybunów wojskowych w epoce Sewerów*, Szczecin 2024.
- PIR²: *Prosopographia Imperii Romani saec. I, II, III*, eds. E. Groag, A. Stein, L. Petersen, K. Wachtel, W. Eck, M. Heil, J. Heinrichs, Berlin 1933-2015 (*editio altera*).
- Rémy B., *Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au Haut-Empire (31 av. J.-C. – 284 ap. J.-C.) (Pont-Bithynie, Galatie, Cappadoce, Lycie-Pamphylie et Cilicie)*, Istanbul-Paris 1989.
- Robert L., „Bulletin Epigraphique” 1965, nr 394.
- Sartre M. [w:] *Epigraphai. Miscellanea epigrafica in onore di Lidio Gasperini*, ed. G. Paci, s. 971-990, Rome 2000.
- Thomasson B.E., *Laterculi praesidum*, vol. 1, Arlöv 1984.
- Thomasson B.E., *Senatores procuratoresque Romani nonnulli, quorum cursus honorum munerumve post volumina Prosopographiae Imperii Romani edita aut innotuerunt aut melius noti sunt, quomodo rei publicae operam dederint*, Göteborg 1975.
- Tuğrul L., „Bulletin Epigraphique” 1963, nr 263.

Wykaz skrótów

- AE – L'Année épigraphique
 AJA – American Journal of Archaeology
 BCH – Bulletin de Correspondance Hellénique
 CIG – *Corpus Inscriptionum Graecarum*
 CIL – *Corpus Inscriptionum Latinarum*
 IGLS – L. Jalabert, R. Mouterde, *Inscriptions grecques et latines de la Syrie*
 IGR – R. Cagnat, *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*
 IK – Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien
 PIR² – *Prosopographia Imperii Romani saec. I, II, III* (*editio altera*)
 SEG – Supplementum Epigraphicum Graecum
 SPQR – B.E. Thomasson, *SPQR. Senatores procuratoresque Romani nonnulli, quorum cursus honorum munerumve post volumina Prosopographiae Imperii Romani edita aut innotuerunt aut melius noti sunt, quomodo rei publicae operam dederint*

UWAGI O KARIERACH SENATORÓW RZYMSKICH Z II-III WIEKU N.E.
MARCUS DOMITIUS VALERIANUS – STUDIUM PRZYPADKU

Streszczenie

Artykuł przedstawia analizę kariery Marcusa Domitiusa Valerianusa, rzymskiego senatora z Prusy w Bithynii, którego działalność z przełomu II i III wieku n.e. znana jest z siedmiu inskrypcji. Autorka tekstu dowodzi, że Valerianus nie pochodził z rodu senatorskiego, lecz był *homo novus*, który rozpoczął służbę jako ekwita, prawdopodobnie pełniąc funkcję *praefectus cohortis* (za panowania Caracalli), zanim awansował do stanu senatorskiego jako *tribunus laticlavius*. Jego kariera obejmowała wszystkie typowe urzędy senatorskie – od kwestury po konsulat. Na etapie pretorskim sprawował aż siedem funkcji, w tym dwa dowództwa legionów i namiestnictwa pięciu prowincji. Konsulat otrzymał dopiero za rządów Gordianusa III, co autorka interpretuje jako rezultat utraty wpływowych patronów (Iulia Maesa, Comazon) oraz polityką cesarską wobec *homines novi*. W artykule zestawiono karierę Valerianusa z modelową ścieżką awansu *tribuni laticlavii*, co pozwala wskazać istotne odchylenia wynikające z jego pochodzenia społecznego. Autorka proponuje także nową rekonstrukcję jego *cursus honorum*, z uwzględnieniem niezbędnych korekt chronologicznych.

Słowa kluczowe: M. Domitius Valerianus, *cursus honorum*, Imperium Romanum

NOTES ON THE CAREERS OF ROMAN SENATORS
FROM THE 2ND AND 3RD CENTURIES AD.
MARCUS DOMITIUS VALERIANUS – A CASE STUDY

Summary

The article presents an analysis of the career of Marcus Domitius Valerianus, a Roman senator from Prusa in Bithynia, whose activities at the turn of the 2nd and 3rd centuries AD are known from seven inscriptions. The author argues that Valerianus did not come from a senatorial family, but was a *homo novus* who began his service as an equestrian, probably serving as *praefectus cohortis* (during the reign of Caracalla), before rising to the senatorial rank as *tribunus laticlavius*. His career included all the typical senatorial offices – from quaestor to consul. At the praetorian stage, he held as many as seven offices, including two legion commands and the governorship of five provinces. He did not receive the consulate until the reign of Gordianus III, which the author interprets as the result of the loss of influential patrons (Iulia Maesa, Comazon) and the imperial policy towards *homines novi*. The article compares Valerianus' career with the model path of advancement of the *tribuni laticlavii*, which allows us to identify significant deviations resulting from his social origin. The author also proposes a new reconstruction of his *cursus honorum*, taking into account the necessary chronological corrections.

Keywords: M. Domitius Valerianus, *cursus honorum*, Imperium Romanum